

ПІДРУЧНИК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ

Оксана Петрук,

*кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник, провідний науковий співробітник відділу*

початкової освіти імені О. Я. Савченко

Інституту педагогіки НАПН України,

м. Київ, Україна,

ORCID ID <http://orcid.org/0000-0001-5964-0676>

e-mail: k.ordinat@ukr.net

У статті розглянуто сутність стратегій мовленнєвого спілкування / комунікативних стратегій як компонента комунікативної компетентності. Розкрито роль підручника як певної методологічної основи, котра відображає пріоритетність компетентнісно орієнтованої освітньої системи, її спрямованість на формування ключових і предметних компетентностей. Проаналізовано зміст підручників початкового курсу української мови для закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин з метою виявлення їхнього потенціалу у формуванні в учнів стратегій мовленнєвого спілкування.

Ключові слова: комунікативна компетентність; підручник української мови; стратегії мовленнєвого спілкування / комунікативні стратегії, національні меншини.

Постановка проблеми. Спілкування пронизує все людське існування, усі сфери життя. Однією зі складових, що визначає ефективність у спілкуванні, є володіння і використання стратегій мовленнєвого спілкування, або комунікативних стратегій. Уміння спілкуватись – адекватно оцінити ситуацію й обрати стратегію мовленнєвого спілкування, вислухати і зрозуміти співрозмовника, вступати й підтримувати діалог чи дискусію, вільно висловлювати власні думки, швидко орієнтуватись у складному інформаційному просторі, дає можливість людині гармонізувати міжособистісні стосунки в соціумі й забезпечити комфортність як професійного, так і повсякденного життя.

Тому пріоритетом, визначеним у Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, є формування мовної особистості, комунікативно компетентної, здатної взаємодіяти з іншими людьми. Водночас це завдання є ключовим і для предмета

українська мова у закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) з навчанням як рідною мовою, так і мовами національних меншин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема стратегій мовленнєвого спілкування / комунікативних стратегій широко досліджується фахівцями із соціології, психології, психолінгвістики, комунікативної лінгвістики, риторики, соціолінгвістики, конфліктології, теорії штучного інтелекту тощо.

Дослідник у сфері комунікативної лінгвістики Ф. Бацевич стратегію мовленнєвого спілкування розуміє як «оптимальну реалізацію інтенцій мовця щодо досягнення конкретної мети спілкування, тобто контроль і вибір дієвих ходів спілкування і гнучкої їх видозміни в конкретній ситуації» [2, с. 118]. О. Іссерс визначає стратегію як комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення комунікативної мети [4, с. 54]. В. Анохіна розглядає комунікативну стратегію як «вибір певної лінії мовленнєвої поведінки в конкретній ситуації задля досягнення цілей комунікації» [1, с. 66].

У «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання», які в Європейському освітньому просторі є загальноприйнятим орієнтиром для розроблення планів, програм, іспитів тощо, стратегія визначається як «певним чином організована, цілеспрямована та керована лінія поведінки, обрана індивідом для виконання завдання, яке він / вона ставить собі сам / сама, або з яким він / вона стикається» [3, с. 10].

Отже, дотримання певної комунікативної стратегії сприяє досягненню мовцем поставленої мети. «Сама ж стратегія, натомість, визначає вибір мовних засобів, смислів, стилістичних прийомів і прагматичних маркерів» [9, с. 607].

Наведені дефініції стали підґрунтям для здійснення нами спроби методичної інтерпретації цього поняття. Стратегію мовленнєвого спілкування трактуємо як комплекс певних мовленнєвих дій у межах комунікативного процесу, що визначають вибір мовних засобів і способів вираження змісту та спрямовані на досягнення мети спілкування.

На сьогодні єдиної типології стратегій мовленнєвого спілкування не створено. Питання складових стратегій теж залишається відкритим. У контексті нашого

дослідження важливими елементами комунікативної стратегії вважаємо: а) вибір глобального мовленнєвого наміру (констатувати факт, поставити запитання, звернутися з проханням тощо); б) налаштування комунікативної структури висловлювання на певний комунікативний режим (діалогічний, режим озвучення письмового тексту, новини тощо), стиль і жанр. Складовими стратегії можуть бути аргументація, мотивація, оцінка, висловлювання емоцій, міркування вголос, виправдання, підбурювання тощо [2, с. 118].

Попри дискусійність питань побудови стратегій та їхньої реалізації, дослідники сходяться в думці, що стратегії мовленнєвого спілкування посідають важливе місце у процесах комунікації й виступають сполучною ланкою докомунікативної фази та, власне, мовної реалізації прагнень, намірів (інтенцій) мовця, дають змогу ефективно досягати мети спілкування або зорієнтуватись на досягнення ширшої, соціальної мети.

Стратегії мовленнєвого спілкування є гнучкими, реалізуються в той чи інший спосіб залежно від віку комунікантів, їхньої статі, соціальних ролей, рівня знайомства, фізичного та психічного стану тощо, а також передбачають певну комунікативну тактику, яка є конкретним способом здійснення стратегії мовлення. У комунікативній лінгвістиці під комунікативною тактикою розуміється «визначена лінія поведінки на певному етапі комунікативної взаємодії, спрямованої на одержання бажаного ефекту чи запобігання ефекту небажаного; мовленнєві прийоми, які дають змогу досягнути комунікативної мети» [2, с.120].

Метою статті є виявлення ресурсів для формування в учнів елементарних комунікативних стратегій на прикладі підручників української мови для початкових класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин; аналіз текстового та ілюстративного матеріалу, методичного апарату навчальних книжок крізь призму завдань мовленнєвого розвитку здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Навчальна діяльність учнів – представників національних спільнот на уроках української мови охоплює слухання (мовлення вчителя, однокласників, аудіозаписи), читання уголос чи мовчки, взаємодію з іншими учнями, участь у проєктній роботі, письмо вправ, творів, пошук додаткової інформації з інших джерел, переклад (як посередницька діяльність з метою допомоги іншим учням) і

т.ін. Ці види діяльності передбачають оперування певними комунікативними стратегіями.

У типовій програмі з української мови для 3-4-х класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин зазначено, що діяльнісна змістова лінія представляє певні комунікативні стратегії, що використовуються у процесі реалізації всіх видів мовленнєвої діяльності [8, с. 3]. У результативній частині діяльнісної змістової лінії програми окреслено вміння, які мають бути сформовані в учнів. Вони відображають реалізацію таких когнітивних принципів, як *планування, виконання, контроль, корекція*, у різних видах комунікативної діяльності. Так, на завершення опанування початкового курсу української мови здобувачі освіти повинні вміти *просити роз'яснення, повторення незрозумілих ключових слів або фраз, використовуючи прості вислови, кліше; уживати прості фрази для початку, підтримання/ведення та завершення діалогу; вказувати, що він/вона (не)розуміє для досягнення розуміння зі співрозмовником; уживати під час діалогу елементарні словесні формули на вираження різних комунікативних намірів (погодитися, заперечити, запросити, відмовити, довідатись або надати інформацію, домовитися, обговорити дії); використовувати різні способи здобуття потрібної інформації з різних джерел відповідно до комунікативного завдання (словників, дитячих книжок, мережі Інтернет та інших медіаресурсів); упізнавати і правильно реагувати на паратекстуальні засоби (ілюстрації, малюнки, емотикони, таблиці, схеми, шрифти); виконувати завдання / продукувати висловлювання після попереднього обмірковування послідовності дій / викладу думок (планування); використовувати засоби невербального спілкування залежно від комунікативної ситуації для досягнення розуміння зі співрозмовником (компенсаторна діяльність); помічати і виправляти мовленнєві огріхи під час продукування діалогічних чи монологічних висловлювань (самостійно чи з допомогою вчителя); перевіряти написане; слухати й коментувати відповіді однокласників, помічати огріхи, коректно вказувати на них [8, с. 28].*

На прикладі підручників української мови для 3-4-х класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин [5, 6, 7] простежимо, яким чином їхнє змістове наповнення забезпечує формування зазначених вище умінь.

Працюючи над змістом підручників, ми виходили з того, що в межах комунікативного підходу мовні явища вивчатимуться і засвоюватимуться учнями не як сукупність правил і відомостей про систему мовних категорій, а як засоби відображення певних думок, відносин, комунікативних намірів, як механізм, що забезпечує спілкування. Саме текст є центральною дидактичною одиницею підручника, що передусім дає змогу наочно і доступно донести до учнів зміст того чи іншого мовного явища, одиниці, а також продемонструвати зразки певної мовленнєвої поведінки (послідовність мовленнєвих дій, кроків), які ведуть до досягнення певної мети (переконати, довести, заперечити, описати, зацікавити, висловити вдячність, захоплення тощо). Завдання до текстів націлюють учнів на аналіз, а також спонукають пропонувати власні варіанти формулювання певної думки: *«Між ким відбулася розмова? Як хлопчик звернувся до незнайомого чоловіка? А як ще можна звернутися? Які слова ввічливості вжив кожен зі співрозмовників?»* [5, с. 10]; *«Прочитай діалоги. Зверни увагу на їх побудову. Чим вони відрізняються? Порівняй ці діалоги з власним мовленням. Подумай і визнач, який з діалогів ближчий до реального мовлення»* [5, с. 27]; *«Послухай текст. Про що розмовляли Марійка й Санду? Чи погоджуєшся ти з хлопчиком?»* [7, с. 10] і т. ін.

Аналіз змісту текстів, мовлення персонажів дасть змогу змінювати власну мовленнєву поведінку відповідно до ситуації спілкування, тобто розширити репертуар мовленнєвих стратегій учнів та результативно застосовувати їх на практиці:

- надати інформацію: *«Прочитай анкету (chestionar). Поміркуй, хто її заповнював. Яку інформацію можна з неї дізнатися? Зроби власний запис за наведеним зразком»* [7, с. 68];
- здобути інформацію з інших джерел: *«Щоб з'ясувати значення слів талант, хист, здібність, Санду скористався перекладним українсько-румунським словником, а Марійка – тлумачним. Поміркуй, у який спосіб буде зручно зробити це тобі»* [7, с. 19]; *«Чи знаєш ти тварин, про яких йшлося в тексті? Знайди їх зображення. У який спосіб ти будеш шукати інформацію?»* [7, с. 53];
- підтвердити/заперечити інформацію: *«Прочитай повідомлення Кіберика. Підтвердь або запереч його, використовуючи записані слова»* [7, с. 86];

- взяти участь у дискусії, аргументувати власну позицію: *«Діти прочитали віри Миколи Сингаївського й засперечалися. Санду каже, що виділені іменники вжито в називному відмінку, а Марійка наполягає, що в знахідному. А ти як вважаєш?»* [7, с. 85];
- подолати конфліктну ситуацію: *«Санду й Марійка писали речення та засперечалися, які букви писати на місці пропусків. Санду наполягає, щоб в обох словах писати и, а Марійка –е. Прочитай таблицю, яку підготував Кіберик. Використай інформацію з неї, щоб допомогти Санду й Марійці»* [7, с. 58];
- погодитися / відмовитися: *«Прочитай діалоги. Яка між ними різниця? Який із хлопчиків відмовився ввічливо?»*; *«Змініть другу репліку діалогу на стверджувальну. Оберіть один з варіантів: а) дівчинка погоджується, але їй треба переодягтися; б) дівчинка погоджується, але просить зачекати, поки вона скаже про це бабусі»* [6, с. 111] та ін.

Для ефективної комунікації важливо, щоб учні набули вмінь формулювати прості запитання, пов'язані з фактичною стороною матеріалу, зверненням із запитом про роз'яснення незрозумілих слів, фраз тощо. Такі запитання є першою сходинкою до більш відкритих, творчих запитань, на які можна надати кілька варіантів відповідей. З цією метою в підручник вміщено завдання, що передбачають

- звернення учнів одне до одного з наведеними запитаннями до тексту, ілюстрації: *«Прочитайте запитання до малюнка. Зверніться з ними одне до одного й дайте відповіді»* [6, с. 84];
- доповнення запитань: *«Доповни запитання до тексту питальними словами з довідки»* [7, с. 5];
- самостійне складання запитань за змістом тексту, ілюстрації, таблиці: *«Склади запитання за змістом тексту. Розпочинай питальні речення зі слів: Хто ... ? Де ... ? Чому ... ? Який ... ? Що ... ? Запиши складені запитання»* [7, с. 80]; *«На основі наведеної вище інформації складіть два-три запитання. Зверніться з ними одне до одного й отримайте відповіді»* [7, с. 140] і т. ін. На випадок, якщо мовленнєва підготовка окремих учнів є недостатньою для самостійного складання запитань, пропонуються завдання на зразок: *«Якщо у тебе виникли труднощі з виконанням*

попереднього завдання, прочитай запитання, які склали Марійка й Санду. Дай відповіді на них» [5, с. 87]. Вони дають змогу підтримати інтерес та стимулювати мовленнєву активність усіх дітей.

Щоб досягти успіху в комунікації, мовець, обираючи ту чи іншу модель мовленнєвої поведінки, повинен планувати акт спілкування, виходячи з мети і завдань. Тому ми суголосні з ученими, котрі пов'язують поняття стратегій мовленнєвого спілкування з «плануванням процесу мовленнєвої комунікації залежно від конкретних умов спілкування, особистостей комунікантів та реалізації власних цілей» [4, с. 54]. Саме тому до змісту підручника вміщено низку завдань, що передбачають формування в учнів умінь продукувати висловлювання (в усній чи писемній формі) після попереднього обдумування послідовності дій / викладу думок, дотримуватися вимог і порад учителя щодо виконання завдання: *«Прочитайте й поміркуйте, чи правильно розташовані речення в тексті. З якого речення треба починати текст? Якими продовжити, а яким – закінчити?»* [6, с. 116]; *«Виконуй проєкт у такій послідовності: 1) обери тему розповіді; 2) склади план; 3) запиши на чорновик складений текст; 4) поміркуй, які слова можна замінити малюнками; 5) розмісти текст з малюнками на аркуші з альбому. Запропонуй однокласникам та однокласницям прочитати складений текст»*[7, с. 26]; *«Підготуй проєкт про роботів. У ньому можеш висвітлити такі питання: 1. Хто такі роботи? 2. Які види роботів є. 3. Як називаємо роботів, схожих на людину?»* [7, с. 42] тощо.

Важливою складовою змісту підручників української мови як другої (неспорідненої) є завдання, націлені на оволодіння учнями компенсаторною діяльністю, а саме: уміннями використовувати засоби невербального спілкування відповідно до комунікативної ситуації для досягнення взаєморозуміння зі співрозмовником, перетворювати вербальну інформацію у візуальну (малюнок, кадри до мультфільму, комікс, таблиця, схема тощо). Це завдання на кшталт: *«Спробуйте пояснити одне одному значення слів – назв зображених предметів. Якщо відчуваєте труднощі, зверніться до тлумачного словника»* [7, с. 31]; *«Прочитай і спиши вірш Ліни Біленької. Доведи, що підкреслене слово багатозначне. За бажанням намалюй ілюстрацію до вірша»* [7, с. 32]; *«Інформацію про чергування приголосних під час змінювання іменників*

чоловічого роду з нульовим закінченням і на -ота середнього роду на -о, -е передай у формі таблиці або схеми» [7, с. 92] і т. ін.

У процесі навчання української мови, як і під час оволодіння будь-якою новою діяльністю, учні будуть припускатися мовленнєвих хиб. На нашу думку, важливо дати можливість дитині самій виявити помилку, осмислити та виправити її, навчити помічати огріхи інших осіб, коректно вказувати на них. Для формування у школярів відповідних умінь у підручниках запропоновано завдання, як-от: «Перевір правильність своєї відповіді за тлумачним словником» [7, с. 30]; «Прочитай вірш Василя Зайця. Знайди й запиши групи споріднених слів. Перевір себе: таких груп має бути три» [7, с. 42]; «Перевір, як ти запам'ятав(-ла) інформацію – дай відповіді на запитання Кіберика» [7, с. 96]; «Вимов слова – назви малюнків. Прочитай підпис Санду. Яких помилок він припустився? Запиши слова правильно» [7, с. 9]; «Перевір правильність висновків дітей на наведених прикладах. Прокоментуй їх» [6, с. 89]; «Прочитай розмову Марійки й Санду. Перевір, чи не помиляються діти, використавши запис до попередньої вправи» [7, с. 103] тощо.

Висловимо припущення про те, що виконання учнями розглянутих завдань підручника, аналіз і відкидання неефективних моделей мовленнєвої взаємодії (за активної підтримки вчителя) сприятимуть тому, що діти навчатимуться співпрацювати, домовлятися, згуртовуватися. Відтак, позитивна мотивація до опанування української мови разом із комунікативною компетентністю стануть «сходінками» до їхнього подальшого особистісного розвитку.

Висновки. Виходячи зі статусу української мови як державної, засобу міжнаціонального спілкування, інструменту єднання суспільства, опанування учнями – представниками національних меншин стратегіями мовленнєвого спілкування набуває метапредметної, соціокультурної значущості, оскільки екстраполюється на будь-які сфери їхньої діяльності. Цей аспект роботи на уроках української мови спрямований на розширення комунікативного репертуару здобувачів освіти на основі їхніх мовленнєвих здібностей, різнобічного мовного й позамовного досвіду спілкування для досягнення головної мети – ефективної комунікації в навчальних ситуаціях і повсякденному житті. Важливу роль у цьому процесі відіграють підручники як виразники певної моделі

навчального процесу, покликані представляти варіанти впровадження методів роботи, націлених на розвиток комунікативної компетентності школярів. Аналіз змісту підручників української мови для 3–4-х класів ЗЗСО з навчанням мовами національних меншин засвідчив, що вони містять достатньо ресурсів для опанування учнями стратегіями мовленнєвого спілкування, а також певним чином обумовлюють діяльність вчителя, координують на реалізацію завдань програми, пов'язаних з мовленнєвим розвитком здобувачів освіти.

Використані джерела

- [1] В. С. Анохина Стратегии и тактики коммуникативного поведения в малой социальной группе (семье). *Вестник Ставропольского государственного университета*. 2008, № 56. С. 64-71.
- [2] Ф. С. Бацевич, *Основи комунікативної лінгвістики* : підручник. Вид. 2-ге, допов. Київ, Україна: Видавничий центр «Академія», 2009.
- [3] *Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання*. Відділ сучасних мов, Страсбург. Київ, Україна: Ленвіт, 2003.
- [4] О. С. Иссерс, *Коммуникативные стратегии и тактики русской речи* : монография. 5-е изд. Москва, Россия : ЛКИ, 2008.
- [5] О. М. Петрук, *Українська мова та читання: підручник для 3 класу з навчанням румунською мовою закладі загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : частина 1*. Львів, Україна: «Світ», 2020.[Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/720508/> Дата звернення: Березень 14, 2020.
- [6] О. М. Петрук, *Українська мова та читання: підручник для 3 класу з навчанням румунською мовою закладі загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : частина 2*. Львів, Україна: «Світ», 2020.[Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/720511/> Дата звернення: Березень 14, 2020.
- [7] О. М. Петрук, *Українська мова та читання: підручник для 4 класу з навчанням румунською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : частина 1*. Львів, Україна: «Світ», 2021.
- [8] О. М. Петрук, *Українська мова: типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти з навчанням мовами національних меншин. 3-4 класи, 2019*. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://lib.iitta.gov.ua/716169/> Дата звернення: Березень 12, 2020.
- [9] О. О. Селіванова *Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми* : підручник. Полтава, Україна: Довкілля-К, 2008.

References

- [1] V. S. Anokhina Strategii i taktiki kommunikativnogo povedeniya v maloy sotsialnoy gruppe (seme). *Vestnik Stavropolskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2008. № 56. S. 64-71.
- [2] F. S. Batsevych, *Osnovy komunikativnoi lingvistyky* : pidruchnyk. Vyd. 2-he, dopov. Kyiv, Ukraina: Vydavnychiy tsentr «Akademiia», 2009.
- [3] *Zahalnoievropeiski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia*. Viddil suchasnykh mov, Strasburh. Kyiv, Ukraina: Lenvit, 2003.
- [4] O. S. Issers. *Kommunikativnye strategii i taktiki russkoy rechi* : monografiya. 5-e izd. Moskva. Rossiya : LKI. 2008.
- [5] O. M. Petruk, *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 3 klasu z navchanniam rumunskoiu movoiu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kh chastynakh, z audiosuprovodom) : chastyna 1*. Lviv, Ukraina: «Svit», 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://lib.iitta.gov.ua/720508/> Data zvernennia: Berezen 14, 2020.

- [6] O. M. Petruk, *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 3 klasu z navchanniam rumunskoiu movoiu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kh chastynakh, z audiosuprovodom)* : chastyna 2. Lviv, Ukraina: «Svit», 2020. [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://lib.iitta.gov.ua/720511/> Data zvernennia: Berezen 14, 2020.
- [7] O. M. Petruk, *Ukrainska mova ta chytannia: pidruchnyk dlia 4 klasu z navchanniam rumunskoiu movoiu zakladiv zahalnoi serednoi osvity (u 2-kh chastynakh, z audiosuprovodom)* : chastyna 1. Lviv, Ukraina: «Svit», 2021.
- [8] O. M. Petruk, *Ukrainska mova: typova osvithnia prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity z navchanniam movamy natsionalnykh menshyn. 3-4 klasy, 2019.* [Elektronnyi resurs]. Dostupno: <http://lib.iitta.gov.ua/716169/> Data zvernennia: Berezen 12, 2020.
- [9] O. O. Selivanova *Suchasna linhvistyka: napriamy ta problemy* : pidruchnyk. Poltava, Ukraina: Dovkillia-K, 2008.

Оксана Петрук, кандидат педагогических наук, старший научный сотрудник, ведущий научный сотрудник отдела начального обучения имени А. Я. Савченко Института педагогики НАПН Украины

УЧЕБНИК УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ СТРАТЕГИЙ РЕЧЕВОГО ОБЩЕНИЯ

В статье рассмотрена сущность стратегий речевого общения / коммуникативных стратегий в качестве компонента коммуникативной компетентности. Раскрыта роль учебника как определенной методологической основы, которая отражает приоритетность компетентно ориентированной образовательной системы, ее направленность на формирование ключевых и предметных компетентностей. Проанализировано содержание учебников начального курса украинского языка для учреждений общего среднего образования с обучением на языках национальных меньшинств с целью выявления их потенциала в формировании у учащихся стратегий речевого общения.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность; учебник украинского языка; стратегии речевого общения / коммуникативные стратегии, национальные меньшинства.

Oksana Petruk, *Candidate of Pedagogical Sciences, a senior researcher Department of Primary Education named after Oleksandra Savchenko of the Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

TEXTBOOK OF THE UKRAINIAN LANGUAGE AS A MEANS OF FORMATION OF STRATEGIES OF SPEECH COMMUNICATION

The article considers the essence of speech communication strategies / communication strategies as a component of communicative competence. The problem of speech communication strategies is widely studied by specialists in sociology, psychology, psycholinguistics, communicative linguistics, rhetoric, sociolinguistics, conflict studies, the theory of artificial intelligence and so on. However, to date, a single typology of strategies for speech communication has not been created. The question of the components of the strategy also remains open.

Synthesizing the views of scholars from different fields of knowledge on the strategies of speech communication, the author tries to methodically interpret this concept and interprets it as a set of certain speech actions within the communicative process that determine the choice of language and expression, and aimed at achieving communication.

The educational activity of students – representatives of national minorities in Ukrainian language lessons involves the operation of certain communication strategies. A typical Ukrainian language program for grades 3-4 of schools with instruction in national minority languages stipulates that the activity content line represents certain communication strategies used in the implementation of all types of speech activities, as well as outlines the skills to be formed in students. They reflect the implementation of such cognitive principles as planning, execution, control, correction in various types of communicative activities.

The publication reveals the role of the textbook as a certain methodological basis, which reflects the priority of competency-oriented educational system, its focus on the formation of key and subject competencies. The analysis of the content of Ukrainian language textbooks for 3-4 grades of schools with instruction in the languages of national minorities is presented in order to identify their potential in the formation of speech communication strategies in students. The results of this work showed that the textbooks contain enough resources to master the strategies of speech communication and expand the communicative repertoire of students – members of national minorities.

Keywords: communicative competence; Ukrainian language textbook; speech communication strategies / communication strategies; national minorities.